

DİLAVER CEBECİ'NİN ŞİİRLERİNDE MİLLİ KİMLİĞİN GÖRÜNÜMLERİ

Sümeyye Dinler Köksal*

Özet: Milli Romantik Duyuş Tarzı'nın günümüz temsilcilerinden olan Dilaver Cebeci, milli değerlerden kaynağını alan bir şiir dünyasına sahiptir. Dilaver Cebeci, poetikasında milli çağrışımları ön planda tutar. Onun şiirlerinde Türk tarihinin her dönemine ait çokça atıf bulunmaktadır. Dilaver Cebeci, şiirlerinde milliyetçi bir söylemle dışa vurulan duyarlılık, şairin sahip olduğu ideolojik duruşun temellerini oluşturduğu gibi, nazım dilinde de karşılık bulmuştur.

Bu çalışmada Dilaver Cebeci'nin şiirlerinde milli kimliğin temsil düzeyleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Cebeci'nin, şiirlerinde mekân, kişi/kişilik ve eşya düzleminde milli kimliği yansıtmak adına kullandığı unsurları tercih etme sebebi önem arz etmektedir. Bu unsurların tarihsel ve kültürel kimliğin oluşumundaki etkisi çalışmada ele alınan noktalardan biridir. Çalışmada Cebeci'nin şiirlerinde mekân, kişi/kişilik ve nesnelere milli bir temsil olarak tercih edilmesinin sınıflaması ve bu tercihlerin milli kimlik ile ilişkisinin ortaya çıkarılması amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Milli Romantizm, Dilaver Cebeci, mekân, nesne, kişilik

THE PROFILES OF THE NATIONAL IDENTITY IN DİLAVER CEBECİ'S POEMS

Abstract: Dilaver cebeci, who is a representative of National romantic perception style of present day, has a style with national values. Dilaver cebeci gives first place to national connotation in his poetics. In his poems there are many refers to every era of Turkish history. In his poems he stated a sensitivity with his nationalist style. This also shows sources of his ideological understanding, and also seen in his verses.

In this study, the level of representation of the national identity was tried to determine in Dilaver Cebeci's works. It is important that the reason for his preferring the use of elements in order to reflect the national identity within the place, person/personality and goods in his poems. Historical and cultural identity of these elements are some points discussed in the study. The purpose of this paper was to reveal the classification of Cebeci's preferences of the place, person/personality and the objects as a national representation and also the relationship between these preferences and the national identity in his works.

Keywords: National Romanticism, Dilaver Cebeci, Place, Object, Personality

* İnönü Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Araştırma Görevlisi, e-mail: sumeyye.koksal@inonu.edu.tr

GİRİŞ

Toplumların birlikte yaşama prensibi, kültürel ortaklıklar ve sosyal sözleşmeler etrafında oluşur. Toplumlari millet kılan, ortak bir yaşamışlık neticesinde oluşmuş değer birlikteliğidir. Milletlerin değerlerini sahiplenışı doğal bir refleks ile gerçekleşir. Bireysel ve toplumsal aidiyet duygusunun kişiyi yönelttiği yerel ve milli sınırlar içindeki arayış ihtiyacı kimliğin şekillenme sürecinde etki de eder. Milli olanı savunma anlamına gelen Milliyetçilik, milletler arasındaki sınırları daha keskin çizmeyi, millet teşekkülünde insanlar arasındaki ortaklıkları sınırlandırmayı ve asgari düzeyde benzerliklerin bir arada oluşunu amaçlar. Milliyetçilik fikrinin bir akım halini alması Avrupa kaynaklı bir oluşumdur ve bu akımın çıkış noktası Aydınlanma Çağı'na kadar götürülebilir. O dönemde teşekkül eden bireysel 'ben' farkındalığı, toplumsal 'ben' farkındalığının da kapılarını açar. Bu nokta milliyetçiliğin başladığı noktadır.

Avrupa'da Milli Romantizm, bütün bir Avrupa kıtasının 'ortak kültür ve tarihi olan Latin ve Yunan medeniyeti' fikrinden uyanışı ifade eder. Sözü edilen fikrî ve hissî uyanış Almanlarda diğer Avrupa milletlerine göre daha görünür biçimdedir. Böylelikle Almanya'da küllerinden doğan bir Cermen medeniyeti oluşumu başlar: "Nitekim Almanlar farkına vardılar ki Yunan estetiği ile Cermanik estetik de birbirinden farklıdır"¹. Kendi milli kültürünün ayırıcına vatan Avrupa'yı takiben Türkiye topraklarında da bir milli kültür farkındalığı başlar. Şair ve yazarlar tarafından Türk tarihini, medeniyetini ve kültürünü tanıtmaya adına Milli Romantik Duyuş Tarzı'yla eserler verilmeye başlanır. Aktaş'a göre:

"Farklı unsurları aynı hedef etrafında birleştiren duyuş tarzı vardır. Bu duyuş tarzı 'ben'in geçmişteki her türlü faaliyeti ve hâldeki her türlü görünüşüyle benzerlerinden farklı üstün olduğu fikrinden kaynaklanır. Akıl ve irade de bu duyuş tarzı çevresinde faaliyet göstermeye yönelir. Artık insan sahip olduğu tarihî, estetik, dinî, edebî, linguistik, folklorik, hukukî, felsefî, ticarî her türlü değerlerin kaynağını ve mahiyetini kendisi keşfetme heyecamı içinde arayacak; buldukları üzerinden düşünmeye koyulacaktır. Coşkulu arayışı sanat ve edebiyat eserlerinde ve sürdürülen yaşam tarzının, hayat mücadelesinin her safhasında görmek mümkündür"².

Osmanlı devletinin dağılma sürecini hızlandıran Milliyetçilik fikrinin Anadolu'da yaygınlaşması, Türk milletinin bekası adına en uygun hamlenin belirlenmesi zorunluluğunu ortaya çıkarır. "Temelde Osmanlı İmparatorluğu'nun bekası sorunuyla birlikte yürüyen bilinçlenme süreci, toplumsal benliği millî bir bilinçlenmeye yönelir"³. Bu dönemde aydınlar tarafından yeni akımlar oluşturulur ve birtakım yönlendirmeler gerçekleştirilir. Fakat bu yönlendirmenin hangi tarafa olduğunun önemini kavramış olan aydınlar bir ayrışma ve kopuş söyleminden ziyade mümkün olduğunca ortak değerlerin tespi-

tini yaparlar ve birleştirici unsurların belirleyicisi olurlar. Birleştirici bir söylem arayışına giren dönemin fikir adamları geçmişin destansı değerlerini hatırlatma yoluyla, aynı geçmişe sahip olanlara bir çağrıda bulunmuş olurlar. Böylece, ortak tarihin sembol mahiyetindeki değerleri yeniden yaşanır kılınarak toplumsal bir kenetlenme amaçlanmıştır.

Milli Romantizm, milli kimliğin toplumlara hatırlatılmasının edebiyattaki karşılığı konumundadır. Edebî türler içerisinde şiir, toplumsal uyanışı sağlama adına en etkili araç olmuştur. Şiirin coşkun tabiatı, Milli Romantizm'in his dünyasına hitap eden tarzıyla uyumluluk gösterir.

“Geçmişe bilişsel ve duyuşsal bakışla yönelen milli romantik algılayış, ‘yaşanmış’ın, ‘olmuş’un veya ‘tarihsel’in üstündeki teferruatı atarak, bireyi tarihsel ‘tin’leyüzleştirir. (...) Milli romantik duyuşla şiirlerini kuran şair, tarihsel olaylardaki iç içeliği, zamana süreklilik sağlayarak, okuyucusunda da geçmişin bir devamı olduğu duygusu uyandırır. Böylece şiir okuyucusu, anularla (geçmişteki bir olayın zihindeki tekrarı ile) değil, bu verilmek istenen süreklilik içinde kendisini de okuma olanağı elde etmiş olur. Ve kimi durumlarda şiirin öznesi olma vasfı kazanır. Okuyucu, şiirdeki bu zamansal düşünüyü, imgeleminde öylesine kurar ki, şiirin de öznesi gibi, şairle ve şaire yaratma ilhamını veren tarihsel tinle birlikte metne katılır”⁴.

Milli değerlerin, şair ve yazarlar tarafından coşkulu ve hisli bir üslupla dile getirilişi bu değerlere kuru bir tarihsel bilgi yığından öte, harekete geçirici bir rol biçilmesini sağlar. Toplumda milli bir beraberliğin oluşturulması çabasında şair ve yazarlar üstlendikleri vazifeyi yerine getirirken duyguların/coşkuların birleştirici özelliğinden faydalanırlar. Aynı zamanda toplumda milli bilinci uyandırma amacına da hizmet eden Milli Romantik şairler tarihi motifleri eserlerinde hisli bir şekilde kullanırlar. Böylece şairler ve fikir adamları toplumsal düzeni yeniden kurmada kalemlerini konuşturmuş olurlar. Toplumun değerlerini ve geçmişini anımsatan ibarelere sıklıkla yer veren eserler aracılığı ile milliyetçilik fikri ve kendilik algısı oluşturulmuş olur. Sadık Kemal Tural'a göre Milli Romantizm “millî benlik ve millî kimliği uyumlu bir duruma getirme, başka toplumlar karşısında değer ve normlarına şuurlu, akıllı ve ısrarlı bir şekilde sahip çıkma hâlidir”⁵. Milli Romantizm, kültürel bir birleştirme, ortak paydalar oluşturma ve bunu hisli bir tavırla ifade etme tarzıdır.

Milli Romantik Duyuş Tarzı'nı benimseyerek eserlerini kaleme alan edebiyatçılar toplumda milliyet bilincinin oluşturulmasına önem vermişlerdir. Türk şiirinde, özellikle fikrin şiirde ağırlığını hissettirdiği milli edebiyat döneminde, milli kimliğin hatırlatılması adına birtakım eserler verilmiştir. Mehmet Akif, Yahya Kemal ve Ziya Gökalp Milli Romantik Duyuş Tarzı'nın sacayağını oluşturmaktadır. Ziya Gökalp Milli Romantizm'in fikri yönü üzerine yoğunlaşmışken Mehmet Akif şiirleriyle, Milli Romantizm'in manevi yönünün inşasına katkıda bulunmuştur. Yahya Kemal ise bu hareketin estetiği üzerinde

dikkatini yoğunlaştırır. Gökalp, kendini, Türk milletinin tahliline nasıl adadığını ve bu alandaki gayretlerini yine kendi cümleleri ile “On yedi on sekiz yıldan beri Türk ulusunun sosyolojisini ve psikolojisini incelemek için harcadığım emeğin ürünleri, kafamın içinde istif edilmiş duruyordu”⁶ der. Gökalp ürettiği fikirler ve yaptığı tahliller ile makul bir milliyetçilik olgusu sunar. Bu üç şairin, şiirlerinden okunan Milli Romantizm düşüncesinin Banarlı’nın Milli Romantizm tanımında bulmak mümkündür: “Millî Romantizm bir sihir veya tılsım değildir, fakat sihirli ve tılsımlı netîceler doğurur: Millî Romantizm’in idrâki ile, bir millet, bağlı bulunduğu ortak medeniyet hangi medeniyet olursa olsun, o medeniyet içinde, yine kendisi olarak, kendi millî şahsiyeti, millî haysiyeti ve millî değerleri ile birlikte kalkınır. Bu, târihte büyük işler görmüş milletler için daha heybetli ve daha şerefli bir kanadlanıştır.”⁷ Gökalp ve Akif daha dinamik bir milliyetçilik sunarken, Yahya Kemal estetiğin durağan fakat tesirli etkinliğini kullanır.

Türk edebiyatında bu üç ismin temellendirmesiyle anlamlandırılmış olan Milli Romantizm, ilerleyen dönemlerde de kendisini temsil edecek kalemlere sahip olmuştur. Orhan Şaik Gökyay, Arif Nihat Asya ve özgün tarzıyla Cahit Külebi gibi isimler Milli Romantizm’i Cumhuriyet dönemi Türkiye’inde yansıtanlardır. Günümüzde ise Yavuz Bülent Bakiler, Niyazi Yıldırım Gençosmanoğlu, Abdürrahim Karakoç ve Dilaver Cebeci, şiirleri vasıtasıyla Milli Romantizm’in devamlılığını sağlayan şairlerdir. Tarihî şartların değişmesi milli duyarlılığın şiirdeki temsil yoğunluğunu azaltsa da, edebî eserlerin kimlik inşasındaki etkin rolü milliyetçilik düşüncesinin bir kaynak olarak günümüz Türk şiirinde varlığını devam ettirmesini sağlamıştır. Milli kültür kaynaklarımıza dönme ihtiyacı, bu konuda duyarlı şairlerce işlenerek canlı tutulmuştur. Bu noktada Dilaver Cebeci şiiri bireysel duyarlılıktan ziyade Milli Romantizm’in kimlik inşasına katkısını düşündürmesi bakımından önem taşımaktadır.

DİLAVER CEBECİ VE MİLLİ ROMANTİK KİMLİĞİ

Türk şiirinde Milli Romantik Duyuş Tarzı’nın şiirde devamlılığını sağlayan isimlerden biri olan Dilaver Cebeci, 1943 yılında Gümüşhane’de dünyaya gelir, ilköğrenimini Kırıkkale’de tamamlar. 1970 yılında Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden mezun olduktan sonra çeşitli öğrenim kurumlarında öğretmenlik yapan Dilaver Cebeci, yüksek lisans tahsiline yönelir. Yüksek lisansını iktisat tarihinden yapan Cebeci, yine aynı dalda doktorasını tamamlayarak Marmara Üniversitesinde öğretim üyesi olarak çalışmaya başlar. Dilaver Cebeci’nin ideolojik kimliğinin oluşmasında eğitim gördüğü ve ilk yaşam çevresi olan Kırıkkale etkili olur. Bu sebeple tahsilini, kesintili de olsa, Kırıkkale’de sürdüren Cebeci, kendi düşünce ve yetiştirme tarzına da uygun olarak, ideolojisini milliyetçi düşünce ekseninde oluşturur. Şiirlerini Milli Romantik Duyuş

Tarzi'yla kaleme alan Cebeci, milli vurguları kişisel temalı şiirlerinde de daima kullanmıştır. Dilaver Cebeci'yi, bestelenen "Türkiyem" ve "Sultanım" şiirleri halka tanıtmıştır. "Dilâver Cebeci, Türk ve İslam terkininin yiğit, edebî ve estetik bir şairi olarak tanımlanabilir"⁸. Dilaver Cebeci, 2000 yılında geçirdiği trafik kazası neticesinde beyin ameliyatı geçirmek durumunda kalmış ve şair için sıkıntılı bir dönem başlamıştır. 2008 yılında kalp krizi sebebiyle hayata gözlerini yuman Cebeci, ameliyatının ardından geçen sekiz sene zarfında da edebî faaliyetlerini yürütür.

Milliyetçi dünya görüşünü şiirlerinde her daim hissettiren Dilaver Cebeci, poetik atmosferini bozkır havası ile doldurmayı başarır. Onun şiirlerinin ruhuna hâkim olan milliyetçi söylem, ırkçılıktan uzak bir 'kızıl elma' ülküsünün dokusudur. O, Nazım Payam'a göre 'Alperen Ulak'tır. Cebeci, "Rengi sıla, kokusu sıla onlarca şiirini" okuyucuya ulaştırmıştır⁹. Dilaver Cebeci, yeni nesilde milli bilincin uyanık kalması adına sürdürdüğü gayretleriyle takdir toplamış bir şairdir. Cebeci, gençliğin zihin ve duygu dünyasına hitap ederek sağlam bir fikrî oluşuma katkıda bulunma gayreti içindedir. Özellikle milli bilinci uyandırma konusunda Cebeci'nin gayretleri gözle görünür biçimdedir. O, Türk milliyetçiliğini ele alırken değerlendirme çerçevesini oldukça geniş tutar. O "hem yaşanmış gerçekleri, hem geleceği düşlerinde görüyordu. Bir tarafta Vey ırmağı, diğer tarafta Tuna. Yüreği Selenge ırmağının kıyısında, ayakları yalın-yapıldak Kaf dağındaydı. Elleri parça parça Tuna boylarında, kanı Yemen vahalarında..."¹⁰. Milliyetçiliği Anadolu'dan ibaret görmeyen Cebeci, gençliğin Türk tarihini başlangıcından itibaren fehmetsini telkin eder.

Dilaver Cebeci, Milli Romantizm'i oluşturan ve sürdüren şahsiyetlerin her birinden bir parça alarak eserlerinde kaynak çeşitliliği meydana getirir. Onun eserlerinde Mehmet Akif'ten başlayarak Arif Nihat Asya'yı da içine alan bu kaynak zenginliği satır aralarında kendini hissettirir. O, çağdaşı Yavuz Bülent Bakiler ile aynı söylem içinde olmasının yanında onunla aralarında gizli bir sözleşme varmışçasına ortak bir his ve imge dünyasına sahiptirler. Senail Özkan, Dilaver Cebeci'nin eserlerindeki doku çeşitliliğini şu cümlelerle özetlemektedir.

*"Cebeci, tarihe hayranlığı itibariyle, tarih bilgisi ile Yahya Kemal'i andırır; belki Yahya Kemal kadar tarihe hâkim değildi ama tarih şuuru bakımından Yahya Kemal ile aynı güzergâhtadır. Millî ve dinî tarafı ile Mehmet Âkif'e benzetilebilir. İsyankâr tarafıyla, haksızlıklara başkaldırışı ile belki Necip Fazıl'a benzetilebilir. Türk coğrafyasına, tabiata, dünyaya bakışı itibariyle, toprağımıza, coğrafi manzaramıza bakışı itibariyle de Fazıl Hüsnü Dağlarca'ya rahatlıkla benzetilebilir. Bunlardan; renkler, sesler, onun şiirinde vardır. Bunu şiirden anlayan herkes rahatlıkla görebilir"*¹¹.

Dilaver Cebeci'nin kaleme aldığı şiirleri 2009 yılında tek bir kitapta toplanmış ve *Dilaver Cebeci Bütün Şiirleri* adıyla yayınlanmıştır. Şiirlerinde dün-

ya görüşü olarak benimsediği milliyetçiliği çokça kullanmış olan Dilaver Cebeci'nin kişisel temalı şiirlerinde de bu doku hissedilir. Cebeci şiirlerinde Milli kimliğin bileşenlerini kişi, nesne ve mekânlar üzerinden anlatır. Onun şiirlerinde tarihte Türk toplumlarına yol gösteren şahsiyetleri, milli hafızada yer bulan nesnelere ve Türk tarihi açısından değer taşıyan mekânları şiirlerinde kullanır.

DİLAVER CEBECİ'NİN ŞİİRLERİNDE MİLLİ KİMLİĞİ HATIRLATAN UNSURLAR

1. MİLLİ KİMLİĞİN KİŞİ DÜZLEMİNDE TEMSİLİ

Dilaver Cebeci'nin şiirlerinde milli kimliğin kişi düzleminde temsili Türk tarihine adı geçen şahsiyetlerle yapıldığı görülür. Köklü bir geçmişe sahip olan Türk milletini devletleştiren, birçok başarı ile adını duyuran, gelenek ve kültürlerine yön vererek abideleşen askerî, edebî, folklorik şahsiyetler Cebeci'nin şiirlerinde kendini göstermektedir.

Askerî başarıları ile Orta Asya'nın tarihî kahramanı olan Timur, Dilaver Cebeci'nin şiirlerine konu olmuş şahsiyetlerdendir. Cebeci'nin "Timurlenk Olsam" şiirinde tarihî bir olay ve şahsiyetler yer alır. Şiirin adında da geçen "Timurlenk", Timur İmparatorluğunun kurucusunun adıdır. Timur, Orta Asya devletlerinde 'Emir Timur' olarak anılır. Türbesinin adı da Gur-i Emir'dir¹². Şiirde Aksak Timur olarak da geçen Timur, Orta Asya Türk Devletlerinin benimsediği bir devlet adamıdır. Şiirde, Timur'un Ankara Savaşı'nda Yıldırım Bayezid ile karşılaşması ve iki Türk'ün vuruşması Timur'un bakış açısı ile anlatılmaktadır:

*"Ben bir Timurlenk olsaydım
Alın akıtmalı bir at üstünde
Ve bir kılıcım olsaydı
Kabzası yıldız kakmalı
Firuze ışıklar toplasaydım
Semerkant kubbelerinden
Ben bir Timurlenk olsaydım
Bozkırın ortasında"(s.14)¹³*

Cebeci bu şiirinde bir arzusunu empati kurma yoluyla dile getirmektedir. Timur'un Ankara'ya gelişi ve Yıldırım Beyazıt'la karşılaşmasını anlattığı şiirinde Cebeci, tarihte iki Türk'ün karşılaşması ve ortaya çıkardığı duygusal çelişkiye yer verir. Şiirde Cebeci'nin 'Timurlenk' ve 'Aksak Timur' ifadelerini kullanması bu karşılaşmada Timur'u haksız bulduğu kanısı uyandırır. Cebeci'nin bu karşılaşmaya Timur'un gözünden bakması ve şiiri istek kipi ile kurması ise bir sistemi çağrıştırmaktadır. Zira Cebeci, Timur'un yerine geçerek tarihin akışını değiştirmeyi arzulamaktadır.

“Yirminci Zırlı Tugay Marşı” şiiri tematik olarak milli duyguları barındıran bir şiiirdir. Yirminci Zırlı Tugay, Şanlıurfa’daki askeri birliklerdir. Şiiirdeki “ bir gazi sancak kalkar, damarlara kan yürür / Dokuz bin bahadıyla sanki Oğuz Han yürür” (s. 26) mısraında Türk soyunun destansı atası olan Oğuz Han zikredilmektedir. “Sitare” şiiirinde ise Türklerin ilk şairi olarak bilinen Aprunçur Tigin’in adı geçer. Sitare şiiirinde, mazinin diriltici gücünden yararlanmak isteyen şair yaşadığı zamana karşı duyduğu dışlanmışlık hissini Uygur çadırında, Kaşgar sabahında ve şair Aprunçur Tigin ile giderir. Bu şiiirde şairin göğü kirli yağmurlar yağdıran şehrin göğü değil, Kaşgar’ın bulutlarının kükrediği göktür:

*“Birgün bu şehrin kirli yağmurları alıp götürdü beni
Gidip bir Uygur çadırında göğü dinledim
Kara bulutlar kükrerken bir Kaşgar sabahında
Oturup Aprunçur Tigin ile seni konuştuk”* (s. 38)

Banarlı, Aprunçur Tigin’in niçin ilk Türk şairi olarak kabul edildiğini şöyle açıklar: “Dîvânü Lûgaati’t-Türk’de sözü geçen Çuçu adlı şairin şiiirini bilmiyoruz. *Aprunçur Tigin’in* ise şiiiri elimizdedir”¹⁴. Sevgilisinden bahsettiği anlaşılan bu şiiirde Cebeci, onu bir şiiir güzeli olarak düşünmekte ve Aprunçur Tigin’in dilinden onu dinlemektedir. Burada Aprunçur Tigin’in adının anılması onun bilinen bir aşk şiiirinin oluşundandır. Muhtemeldir ki bu şiiir bilinen ilk Türkçe aşk şiiiridir:

*“Nurlu tanrılar buyursun;
Yumuşak huylum ile
Bir arada olup ayrılmayalım
Güçlü melekler güç versin:
Gözü karam ile
Güle güle oturalım”*¹⁵

Şair sevgilisine “umay gibi yumuşak huylum” diyerek Sitare olarak adlandırdığı sevgilisinin huynu Türk mitolojisindeki iyilik ve merhametin sembolü olan Umay’a benzetir. Umay Erman Artun’un *Ansiklopedik Halk Bilimi/Halk Edebiyatı Sözlüğü*’nde şöyle tarif edilir: “Ana tanrıçadır. Yaşam tanrıçasıdır. İyilikler yapar. Doğacak çocukları belirler ...”¹⁶. Sitare “Umay gibi yumuşak huylu”dur. Şair, sevgilisini modern zamanların güzellik sembolleriyle nitelemekten kaçınmaktadır. O, sevgilisini Türk mitoloji unsurlarıyla över. Umay, “Şairin Günlüğünden İki Sayfa” adlı şiiirde de geçer. Güzelliği ile anılan Umay yine bir övgü unsuru olarak kullanılır. Bu şiiirde bir mitolojik şahsiyet olarak Alkansı’yı da görülmektedir. Lohusa kadınları boğma derecesinde rahatsız eden görüntü olarak bilinen Alkansı halk kültüründe yaygın bir inanın görünümüdür. Alkansının “al”, “albastı”, “alkarısı”

gibi kullanımları da vardır¹⁷. Burada şairin lohusanın sıkıntılı durumunu modern zamanların ‘psikoloji’si ile tanımlamadığı, onun yerine bir halet-i ruhiyenin halk tarafından cisimleştirilmiş halini kullandığı görülür. Umay ve Alkansı şiirde şöyle geçer:

*“Bir lohusa yatıyordu döşekte Umayca güzel
Başında uzun tırnaklı üç Alkansı
Onu boğmayı deniyordu”(s. 89)*

“Ellerin Etmez” şiirinde sevgilinin güzelliği yine Türk mitoloji şahsiyetlerinden Umay ve Ayzıt ile anlatılmıştır. Ayzıt, TDK’nın sözlüğünde “Eski Türklerde güzellik, iffet, doğum tanrıçasının adı” olarak geçer: “Ayzıt, umay, melek, peri/Yedi acun güzelleri/Toplanıp gelse beri/Ellerin etmez”(s. 153). Dilaver Cebeci’nin bu şiirde sevgilisine iltifat etmek için Türk mitolojisinin olumlu kadın şahsiyetlerinden yararlandığı görülür. Cebeci, sevgilisini mitolojik şahsiyetlerle kıyaslar ve onu daha üstün görür.

Kanuni Sultan Süleyman’ın adı, “Hamayıl Kuşandım Şiir Kılıcını” şiirinde geçmektedir. “Sultan Süleymandan kalma bir hüznü aksam/Sessizce okşuyor gururlu kubbeleri” mısrayla Kanuni’nin hatırası hüznü anılır. Süleymaniye sokaklarında dolaşan şair, aynı zamanda tarihin sokaklarında gezmektedir. Cebeci, Kanuni’nin başarılarla tamamladığı devrini, gittikçe modernleşmekte olan zaman ile kıyaslar. Cebeci, kendini modern zamanlara ait hissetmemekte, eski savaflara katılıp şiiriyle mücadeleye dâhil olmaktadır. Kanuni Sultan Süleyman’dan “Yirmibirinci yüzyıla beş kala”ya kadar geçen zamanı zihninde süzen şair, hüznü ve acı bulur:

*“Yirmibirinci yüzyıla beş kala Süleymâniye sokaklarında
Ürkek ışıklarla kolkola
Kaçıp minarelerin altına siniyorum
Saat yirmibire beş kala
Dört yanımda çağ kaçığı asesler
Ben de şiir kılıcını hamayıl kuşanıyorum
Kulaklarımda eski savafların yekâhenk uğultusu
Bir yerden üstüme cingilar dökülüyor yanıyorum
Bağlayın kollarımı alın beni asesler
Bütün duygularım dehşet içinde”(s. 41-42)*

Cebeci, “Ne Mutlu Türküm Diyene” şiirinde Bilge Kağan ile Mustafa Kemal’i aynı mısra da anar. Türk tarihinin iki uzak zaman diliminde efsaneleşmiş bu iki şahsiyetin benzerliğini Zeynep Korkmaz’ın yorumları ile açıklamak mümkündür:

“Bilge Kağan’ın ağızından dile getirilen ve “Türk” adını taşıyan ilk Türk devletinin yeniden kuruluşunu hazırlayan kurtuluş mücadelesi ile Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşunu hazırlayan İstiklâl Savaşı arasında, tarihî şartlardan ve Türk milletinin ken-

di kültürel özelliklerinden kaynaklanan benzerlikler yer almış bulunmaktadır. İki büyük devletin kuruculuğunu veya önderliğini yapmış olan iki büyük devlet adamının millete olan derin bağlılıklarından ve devlet anlayışlarındaki inceliklerden gelen vasıfları dolayısıyla, milleti yönlendirmedeki tutumları ve milletin geleceğini garanti altına alma şartları bakımından göstermiş oldukları hassasiyet noktalarındaki ortaklaşmalar Türk tarihi açısından derin bir anlam taşır”¹⁸.

Aynı şiirde milli şahsiyetlerden Yunus Emre ve Hacı Bektaş Velî'nin isimleri de görülmektedir. Savaşçı ve kurucu isimlerin yanında Türk dünyasının kültürel ve manevi yönünü temsil eden bu isimlere de yer verilmesi dikkat çekicidir. Şairin atfı yaptığı yüceltilmiş şahsiyetler sadece bireysel kimlik değil toplumsal kimliğin inşasına yönelik yol gösterici vasfıyla şiirde yer bulur. Dila-ver Cebeci, bireysel plandaki benlik vurgusundan ziyade toplumsal kimliğin sağlam kanallar üzerinden devamlılığını önemser. Şiirlerinde tarihî malzeme-ye geniş ölçüde yer vermesi de bu niyetle ilişkilendirilebilir. Şair, Türk tarihini ortak aidiyetler bütünü olarak görmektedir. Bu sebeple şiirlerinde Türk tarihinin her döneminden şahsiyetler görmek mümkündür:

*“Bilge Kağan Kemal Paşa
Yaz adımı bengütaşa
Girişip şunca savaşa
Meydanda düşman döğene
'Ne mutlu Tür'küm diyene
Yunus Emre, Bektâş Velî
Dualarım tuttu ili
Şeker gibi ana dili
Hem danışıp hem öğrenene
'Ne mutlu Türküm diyene” (s. 56)*

Niyazi Yıldırım Gençosmanoğlu'nun vefatı üzerine yazılmış olan “...Ve Hüve'l-Bakî” şiirinde Gençosmanoğlu'nun adı “Yıldırımlar düştü, Niyazim gitti” ve “Mehterbaşı has dur, geçen Genç Osman / Dilimin bahtını açan Genç Osman / Fanilik mülkünden göçen Genç Osman” kısımlarında zikredilmektedir. N. Y. Gençosmanoğlu şiirleriyle milliyetçi dünya görüşünü, tüm canlılığıyla yaşatan isimlerindedir. “Aylardan Ağustos, günlerden Cuma” mısraıyla başlayan Malazgirt Marşı'nın şairi olan Gençosmanoğlu, Cebeci'nin de yol gösterenlerindedir. D. Cebeci ile N. Y. Gençosmanoğlu'nun bir de atışması bulunmaktadır. Gençosmanoğlu'nun başlattığı atışmada, şiirden anlaşılacağı üzere Gençosmanoğlu, Cebeci'yi bir söyleminden dolayı eleştirmekte ve Cebeci de eleştiriyi kabul edip söylemini düzeltme sözü vermektedir¹⁹.

“Harputta Bir Gün” şiirinde, Elâzığ'ın eski yerleşim merkezi olan Harput'ta yetişmiş önemli şahsiyetler anılır. Cebeci'nin Harput'u andığı şiirinde o yörenin eski adını kullanmış olması dikkat çekicidir. Zira Harput, Elazığ'ın 19.

Yüzyıla kadar söylenmiş olan adıdır ve yerleşim yeri olarak tarihi 5 bin senelik olarak bilinmektedir. Mekânların anlamlarını tarihleri ile bütünleştiren Cebeci, şiirlerinde bu mekânların tarihine tanıklık etmiş şahsiyetleri anmaktadır. Şair, şiirinde Harput'un Türk tarihine dâhil edilmesini gözünde canlandırmakta ve bunun için mücadele eden şahsiyetleri yüceltmektedir. O, adeta, Harput'ta Türk tarihinin ruhunu duyar. Şiirde Harput'un yetiştirdiği en ünlü Türk Fatih'i olarak bilinen Gazi Belek anılmaktadır. Artukoğulları komutanı olan Belek Gazi, Artuk Bey'in torunudur²⁰. Başarıları ile hem Türkler hem de Haçlı orduları arasında çokça anılan Belek Gazi, yörenin ünlü komutanlarından. Gazi Belek'in "sahip olduğu meziyetler daha önce Türkiye Selçuklu Sultanı Kılıç Arslan'ın da dikkatini çekmiş, cesaret ve kahramanlığı takdir edilmişti"²¹. Harput'un manevi şahsiyetlerinden olan Fetahmet (Fatih Ahmet) Baba'dan da şiirde bahsedilmektedir. Şiirde askeri bir şahsiyet olan Emir Çubuk'un da adı geçer:

*"Cömert bir bulut oldu toprağa ağıdı felek
Cennet Atı üstünde göründü Gâzi Belek
Kayalardan daha sert, rüzgârdan daha çabuk
Fetahmet sırtlarında ünlendi Emir Çubuk
Fetahmet'in türbesi bozkırda çadır gibi
Burda şehitler yatar canlı bahâdır gibi"(s.60)*

Dilaver Cebeci milli güreşçimiz Hamza Yerlikaya için de bir şiir yazmayı ihmal etmemiştir. "Minderin Mehmetçiğine" adlı şiirinde Hamza Yerlikaya'ya övgü gönderir. Cebeci'nin Yerlikaya'yı bir kahraman olarak görmesi ve göstermesinin sebebi, güreşin bir ata sporu oluşu ve Türk kültürü açısından bir güç gösterisi anlamı taşımasındandır. Türk kültüründe 'pehlivanlık' özel bir övgüdür ve itibarlıdır. Hamza Yerlikaya, güreşte gösterdiği başarı ile dünyaya Türk'ün gücünü tanıtan bir kahramandır. Şiirde her kıtanın sonuna yerleştirilen "Uğraş meydanına Hamza varışlım / Boyunduruk varsa, Hamza vuruşlum / Belden girdiğinde Hamza sarışlım / El-ense çekende Hamza karışlım / Pehlivanlar pîri Hamza gerişlim / Kürsüde dipdiri, Hamza duruşlum"(s.62) dizeleri ile Yerlikaya'ya övgüler gönderilir.

Dilaver Cebeci, eski Türk devlet adamlarının adlarını da şiirlerinde anarak kimliğin tarihsel boyutuna göndermelerde bulunur. "Urun Ha" şiirinde Türkleri, Çin esaretinden kurtaran Kürşad ile Türk komutanlarına verilen isimlerden olan Noyan, Tarkan ve Hakan geçmektedir. Ötüken sözlükte Noyan kelimesinin kökeni Moğolca, anlamı "Moğollarda ve İlhanlı devlet teşkilatında, küçük yaştaki sağlıklı ve gürbüz çocuklardan seçilerek savaşlarda ve hükümdar nezdinde eğitip yetiştirilen ve yaptıkları hizmet ölçüsünde saygınlık kazanan komutanlara verilen unvan"²² olarak yer alır. "Urun Ha" şiirinde Cebeci, eski Türklerin Altaylar'da verdiği mücadeleyi

anlatır. Şair şiir diliyle, şiirde yer verdiği şahsiyetler, mekânlar, kavramlar hatta düşmanlar ile Orta Asya Türk devletlerini anlatır. Cebeci, emir kipi ile kaleme alınan şiirde ünlü Türk komutanlarının isimlerini öne çıkarır. Cebeci, “Dörtlük”lerinden birinde de geçen “Oğuzhan’dan Kürşad’dan alkışlıdır bu yolcu”(s. 164) mısraı ile de Oğuz Han ve Kürşad’ı anmaktadır. “Hor-yatlar” şiirinde Cebeci, Eski Türkçe kelimeleri kullanarak Bozkurt’u Gökbörü olarak kullanır. Soy kavramına dikkat çeken Cebeci, şiirinde Gökbörü’yü şöyle ifade eder:

*“Ayıdır ayıdır
Şimdi Nisan ayıdır
Benim atam Gökbörü
Moskof’unki ayıdır”(s. 120)*

Dilaver Cebeci Türklerin Anadolu macerasında adını tarihe yazdırmış şahsiyetlerden de bahseder. “Ekzantirik Adam” şiirine “Ben Üçoklardan/ Kınık boyundan/ Yani Çağrı Beğ’in soyundan”(s. 79) dizeleriyle başlayan Cebeci, “Fetih Güzellemesi”nde İstanbul’u fetheden oku Ertuğrul’un gerdiğinden, yani Ertuğrul Gazi’nin temelini attığı bir fetihten bahseder. Türk tarihine bir bütünsel bir bakışla yaklaşan Dilaver Cebeci, “Fetih Güzellemesi”nde Osmanlı’nın kuruluşu ile İstanbul’un fethi arasında doğrudan bir bağ kurar. Şiir’e İstanbul’un fethini hazırlayan Ertuğrul Gazi’dir:

*“Ertuğrul’un gerdiği
Kırk Veli’nin gördüğü
Mehmedin ok sürdüğü
Yayları ne güzeldir...”(s. 85)*

Reis anlamına gelen, sembolik bir anlam da taşıyan ‘Başbuğ’un adının zikredildiği şiir ise *Bozkurt Çağrısı*’dır. Bozkurtlara yol gösteren şiirde “İzleyip de Başbuğunu/ Satılmışın yırt ağını/ TANRI DAĞ’a dik tuğunu/ Olur mu Bozkurt olur mu?”(s. 113) öğüdü verilmektedir.

“Karakoç’a Mektup” şiiri, Cebeci’nin arkadaşlarından olan Abrurrahim Karakoç’a yazılmıştır. Bu şiirde Dilaver Cebeci, ülküdaşı Karakoç ile dertleşmektedir. Şiir “Benden selam olsun Koç kardaşıma” dizesiyle başlar, “Hain çayıt, belli oldu yazıyom/ Boynu ipli, Moskovanın itleri/ Bozkurtlardan dilli oldu yazıyom”(s. 121) cümleleriyle devam ederek Cebeci, sitemini “kardaşım” dediği “Karakoç” ile paylaşır.

Cebeci, Tarihî Türk kimliğini, iz bırakmış şahsiyetlerle tasvir ederek bir nebeze canlı bir tablo çizmeyi başarmıştır. O, daha çok büyük başarılarıyla kendinden söz ettiren askerî şahsiyetler, hükümdar ve sultanları hatırlatıyor olsa da şair ve fikir adamlarını da yâd etmeyi ihmal etmez.

2. 'ŞEY'LERDEKİ KİMLİK

Nesneler ve kimlik arasındaki ilişki insanlar ve nesnelere var olmasıyla başlamış kadim bir ilişkidir. Baudrillard, bu ilişkiyi "nesnelere üretilen 'konuştuğu' bir dile"²³ benzetir. Her nesnenin varlığının alt planında sosyolojik bir oluşum hikâyesi vardır. Nesnelere tarihsel bir süreçten geçer ve toplumların yaşam tarzına, tarihsel anlamına uygun olacak şekilde, yerleşir. Psikolojik ve sosyolojik bir temsil unsuru olan nesnelere, soyut bir dile sahiptir. Bu dil ile tarihsel ve sosyolojik iletiler gönderir. Baudrillard nesnelere diliyle, tarihiyle, toplum-sallığıyla bir kişilik oluşunu şöyle açıklar: "nesnelere ve insanlar birbirine yakın bağlarla bağlanmış olup bu danişıklı dövüş çerçevesinde kendilerine atfedilen duygusal değer sayesinde evde yaşayan bir kişilik gibi algılanmaktadır"²⁴. Buradan hareketle Toplumsal yaşam tarzının ve genel kabullerin görünüm düzeyi nesnelere olduğu söylenebilir. Bu sebeple birtakım nesnelere belli bir toplumun kimliğini hatırlatıcı vazife yüklenmiş olurlar. Ona göre milli 'şey'ler temelini Türk tarihinin başlangıç noktasından alır.

Orta Asya Türklerinin göçebe yaşamlarının ayrılmaz bir parçası olan 'at', binek olarak kullanılmasının yanında Türk milletlerinin savaşçı özelliğini yansıtmamasından dolayı milli bir temsil olarak kabul edilir ve Cebeci'nin şiirlerinde oldukça sık zikredilir. At, Türk kültüründe kutsal bir yere sahiptir. Türkler, "hemem bütün varlığını borçlu olduğu bu hayvanı insan ruhlu, icabında konuşabilecek ölçüde zeki, savaşlarda binicisi kadar cengâver, Gök Tanrı'ya ve atalara sunulacak en makbul kurban, en muteber hediye saymıştır"²⁵. Türk yiğitleri atları ile anılırlar, at üstündeki maharetleri ile nam salarlar. Savaşlarda atı ile öldürülen savaşçı, atı ile beraber gömülür. Bu sebeple at, ata binmek, at sahibi olmak milli kültürü vurgulayan unsurlardır. "Atı, dünya tarihinde ilk defa Türkler ehlileştiriyorlar ve at sayesinde yüzyıllar boyunca dünyaya hükmediyorlar"²⁶. Cebeci'nin şiirlerinde de sıklıkla karşılaşılan 'at' ilk olarak Timurlenk'in atı olarak karşımıza çıkar. "Bir ata binsem alını beyaz akıtmalı" (s. 14) dizisinde Timurlenk'e yakışır asil bir at tasvir edilmektedir. Timurlenk'in atı aynı zamanda "Toynakları külüngten" bir attır. "Uçlarda Dolaşan Bir Çakır Kuşun Yakarışı" şiirinde, Cebeci at sahibi olmanın vurgusunu yapar. "Şimdi bir atım var / Kalkan döşlü, çekiç başlı bir atım var" (s. 47) dizilerinde kişinin yiğitliğini atın tamamlayacağı vurgusu yapılmaktadır. "Kan terleyen atlar gelirdi geçmişten" (s. 48) dizisinin geçtiği "Hüzün-i Tahattur" şiirinde şair, geçmişini hüznüyle yâd eder ve güçlü atlara hasret duyar. Zira güçlü at kişinin de gücünü temsil etmektedir. Kan terleyen atlar, Hun Türklerinin yetiştirdiği bir at cinsidir. "Türk usulünü örnek alarak ordularını ıslaha girişen Çinliler, Hun atlarının en iyi yetiştirildiği bölge olan Fergana'dan yetişip kan terleyen atlar' ya da 'Gök Tanrı atı' diye adlandırdıkları bu atları temin etmek için büyük gayretler göstermişlerdir. Zira o dönem itibarıyla Asya'nın en cins ve en uzun koşan atlarını Hunlar yetiştiriyorlardı"²⁷. "Ek-

zantirik Adam" şiirinde geçen "Onlardı üç kıtada at gezdiren"(s. 80) mısraı da bir yerde at gezdirmenin oraya sahip olmak anlamına geldiğinin ifadesidir. Cebeci'nin şiirlerinde Türk tarihinde adı geçen at cinslerine de yer verir. "Gece Yürüyüşü Sohbeti" şiirinde 'akalteke atları', *Biz* şiirinde 'bidev at', *Koşu* şiirinde 'kır at' ve 'al at', "Dönence" şiirinde ise atın dışısı olan 'kısırak'a yer verilmiştir.

Milli kimliği yansıtan nesnelere biri de kılıçtır. Türk milletinin savaşçı ruhunu ifade eden kılıç Cebeci'nin şiirlerinde yer bulur. "Timurlenk Olsam" şiirinde yiğidin at ile bütünleşen gücünü kılıç tamamlar:

*"Bir ata binsem alını beyaz akıtmalı
Toynakları külüngen bir ata binsem
Bir kılıcım olsa
Kabzası dolunay kakmalı"(s. 14)*

"Yirminci Zırhlı Tuğay Marşı" şiirinde ise "Her subayı bir kılıç, erleri gerilmiş yay"(s. 26) dizesiyle subaylar kılıca, erler ise yaya benzetilerek yiğitlik övgüsü yapılmıştır. Eski Türklerin kullandığı miğfere benzeyen bir başlık türü olan 'tulga' "Timurlenk Olsam" şiirinde geçmektedir. Türklerin savaşçı ruhunu oldukça güzel anlatan ve *Biz* şiirinde geçen "Bizde pusat konuşur"(s. 128) dizesindeki 'pusat' silah anlamına gelir. Çoğunlukla savaşlarda kullanılan 'sancak' da Cebeci'nin şiirlerinde kullandığı ve Türk milli kimliğine atf yapan nesnelere dendir. 'Sancak'ın Türklerde İslamiyet'in kabulüyle, özellikle Anadolu hâkimiyetiyle bir temsil olarak kabul edildiği söylenebilir. "Geleneğe göre Anadolu'da Selçuklu hâkimiyetinin sonlarına doğru sancak özellikle ilk Osmanlı hükümdarının temlik alametlerinden biri olmuştur"²⁸. "Yirminci Zırhlı Tuğay Marşı" şiirindeki "Bir gazi sancak kalkar, damarlara kan yürür"(s. 26) dizesi, "Fetih Güzellemesi" şiirindeki "Sancaklarda süs olan/ Ayları ne güzeldir"(s. 85) dizesi ve "Dönence" şiirindeki "Sallanır dururdu güneş bir tuğun saçaklarında"(s. 197) dizesi bir savaşı andırır, fakat kutsal değerler uğruna yapılan bir savaşı.

Eski Türk boylarında 'kurt' kutsal bir hayvandır. Bunun temeli ise Bozkurt Destanı'nda geçen dişi kurt mitine dayanmaktadır. Bu destana göre, Moğollar tarafından katledilen Türk boyunda bir tek erkek çocuk kalır. Moğollar öldürmeye kıyamadıkları bu çocuğun kolunu bacağını keserek bırakırlar. Dişi bir bozkurt tarafından büyütülen bu çocuk daha sonra bu kurt ile evlenir ve on erkek çocukları olur. Bu çocukların her biri bir Türk boyunu oluşturmuşlardır²⁹. Bu destanın Türk boylarının oluşumu bakımından önemi düşünüldüğünde Dilaver Cebeci'nin şiirlerinde geçen kurt ve Bozkurt ifadelerinin anlamı daha doğru kavranabilir. "Şairin Günlüğünden İki Sayfa" şiirinde ve "Bozkırda Kalan Sancı" şiirlerinde 'kurt' ifadesine rastlanmaktadır. Bozkurt ise Cebeci'nin birçok şiirinde geçtiği gibi "Bozkurt Çağrısı" şiirinde Cebeci söz konusu destanı temel alır:

*Bu ülkeye gönül veren,
Ölür mü Bozkurt ölür mü?
Oğuz soyu cenkten ırak,
Kalır mı Bozkurt kalır mı?*

...
*Hançer pasın bin can silmez
Ödlek oku, sine delmez,
İtten kurda fayda gelmez
Gelir mi Bozkurt gelir mi? (s. 113)*

“Kollar çınar dalı, tutsa boyundan” (“Minderin Mehmetçiğine” s. 62) ve “Çınar fidanları gibi beslenir” (“Ve Siperlenirim Geceye” s. 96) dizelerinde geçen ‘çınar’ ise Osmanlı Devleti’nin sembollerinden birisi olması hasebiyle milli kimliği hatırlatıcı özellik taşımaktadır.

Göçebe hayat yaşayan eski Türk boylarının yaşam tarzının büyük bir parçası olan ‘çadır’ a ise “Harputta Bir Gün” şiirinde rastlanmaktadır:

*“Fetahmet’in türbesi bozkırda çadır gibi
Burda şehitler yatar canlı bahâdır gibi”(s. 60)*

Çadır göçebe Türklerin evi olmuş, bir sığınma bir yuva özelliği kazanmıştır. “Çadırın Türk toplumlarının kültür hayatında önemli bir yeri olmuş, bu arada Türk mimarisi de birçok unsurunu çadırdan almıştır”³⁰. “Şairin Günlüğünden İki Sayfa” şiirinde Türk milli çalgısı olan ‘kopuz’ geçmektedir:

*“Ben ahun çağda kalmış bir kopuz teliyim
Kerkük türküleri gibi kelepçeliyim
Acının nabzı vurur bileklerimde.
Doğru değil atın murat olduğu
Tümen tümen atlar yorulmak demek”(s. 90)*

Dilaver Cebeci şiirlerinde milli kimliğin temsilini taşıyan nesnelere gönderme yaparken tercihini eski Türk toplumlarından yana kullanır. Onun şiirlerinde eski Türklerin bilinen savaşçılık, göçebe yaşam tarzı ve destansı özelliklerini temsil eden nesnelere kullanıldığı görülmektedir.

3. MİLLİ KİMLİĞİN MEKÂNLARI

Mekân, toplumsal ve kişisel kimliğin karakteristik özelliklerini yansıtmada önemli bir rol üstlenmektedir. Belli bir coğrafya, şehir ya da ortamın algısı orada yaşanmışlıklara bağlı olarak değer kazanır. Coğrafya, şehir ya da dört duvardan mürekkep yapılar, tarih ve kültürü ile özdeştir. Coğrafyalar savaşlar ve mücadeleleri anımsatır, şehirler kültürleri. Bu sebeple mekânların kimliğini milli yapan o mekânların tarihî ve kültürel değerleridir. Bachelard’ın yüceltilen mekânlar hakkın-

daki “olgusal sayılabilecek koruma değerlerine, onlara mal edilen düşsel değerler de eklenir ve bu sonuncusu belki daha baskın değerlerdir”³¹ yorumu Milli Romantizm şairlerinin milli kimliğe sahip mekânları şiirlerinde işleyiş yöntemine bir açıklama mahiyetinde görülebilir. Zira milli olanı romantikleştiren onun düşsel değerlerle yüceltilmesidir. Kızıl Elma ülküsü doğrultusunda fikirlerini şiirleştiren Dilaver Cebeci, Türk milleti olarak özlenen yurtların ve mekânların hayalini kurmaktadır. Çoğu zaman, tarihte Türklerin oluşumu adına bilinen en eski yerleşim yeri olan Orta Asya bozkırları Cebeci’nin şiirlerindeki özlenen mekânlardır. Cebeci’nin şiirlerinde Orta Asya’nın Türk yurdunu temsil edecek mekânları bulunurken Anadolu topraklarından da bahisler açılmıştır. “Timurlenk Olsam” şiirinde Özbekistan’ın tarihî bir şehri olan Semerkant’tan bahsedilir:

*“Firuze ışıklar toplasaydım
Semerkant kubbelerinden”*(s. 14)

“Tatar Güzeli” şiirinde “Tenine renk vermiş Arça’nın kanı” dizesiyle Kazan yakınlarında bulunan bir şehrin adı anılmış olur. Aynı şiirde yakın coğrafyada bulunan İdil ırmağından da bahsedilmektedir. Cebeci’nin, şiirlerinde yer verdiği sözü edilen mekânlar onun bu konuda ne denli malumat sahibi olduğunun işaretidir. Zira Arça ve İdil yaygın olarak bilinen mekânlar arasında sayılmazlar:

*Tenine renk vermiş Arça’nın kanı
Dolunaydan nişan verir saçları
Gülüşleri muştuluyor baharı
Yeşil yaprak gibi hem gözü güzel
...
İdil boylarında bir körpe kayın
Ben fidan diyeyim siz sevi sayın
Durup yamacına bin yıl karayın
Endamı işvesi hem nazı güzel”* (s. 24)

Sitare şiirinde ise Doğu Türkistan sınırları içinde bulunan Kaşgar şehrinin adı geçer. “Kara bulutlar kükrerken bir Kaşgar sabahında” (s. 35) dizesinde geçen Kaşgar, Çin tarafından tarihî ve kültürel yapısı tahrip edilmiş, Türk kültür tarihi bakımından büyük öneme sahip bir şehirdir. “Çeğen Tepesi” şiirinde bahsedilen tepe Orta Asya’da bulunmaktadır. Şiir Tacikistan dolaylarında bulunan bu tepede geçen Türk komutan İsmail Enver Paşa’nın Bolşeviklerle mücadelesini ve şehit olmasını anlatır:

*“Bir ceviz ağacı bir duru pınar
Ve gökte gümüş bilmecele
Vurur kutlu toprağın bağrında iki yürek
Koşan bir atın soluğudur
Çeğen tepesinde geceler...”*

...

*Buharanın ağaçları
Ve göğe dua ağdıran bacalar...
Nerdesin ey dokuz şavklı yıldızım!
Sabrın sınırlarına dayandı
Çeğen tepesinde geceler..."(s. 77)*

Zeki Velidi Togan İsmail Enver Paşa'nın şehit edilmesini, hatıralarında şu cümlelerle nakleder: "Celadetiyle Rusları şaşkırtan Enver Paşa, yanında ancak beş kişi bulunduğu halde, yalın kılıç ilerledi. (...) O saatte karargâhtaki askerler de gelip yetişmişlerdi. Meğerki kaza imiş, yan taraftan işlemeğe başlayan rus mitralyözü, Paşa'yı kalbinden vurdu. (...) Ertesi gün 15-20 bin kişilik bir alay ve merasimle Paşa ve Devletmend Bek, Çeken'de defnedildiler"³². Burada Çeğen Tepesi'nin bir yerleşim yerinde olduğu ve aslen 'Çeken' olarak telaffuz edildiği görülmektedir.

Özbekistan'ın bir başka tarih kokulu şehri Buhara da bu şiirde zikredilir. Buhara, *Masal Güzeli* şiirinde "Bir mabed serinliği getirir belki Buhara'dan"(s. 146) dizesinde de anılır. Buhara'nın kültürel dokusu incelendiğinde bol miktarda camii, mescit ve medreselerin olduğu görülür³³. Bu şiirde Buhara dışına sözü edilen İpek Yolu ve Asya da Türk milli kimliğini hatırlatıcı özelliktedir. Zira İpek Yolu, Asya Türklerinin uzun yıllar ticaret yaptıkları güzergâh olmuştur. "Uçlarda Dolaşan Bir Çakır Kuşun Yakarışı" şiirinde de bahsedilen İpek Yolu, "Onunla geçiyorum İpek Yolunu baştan başa/Beni saygıyla karşılıyor Kervansaraylar" (s. 47) dizesiyle anılmaktadır. "Şafağa Çekilenler" şiirinde Türk boylarının kutsal başkenti olarak kabul edilen ve Türklerin buradan dünyaya yayıldığı kabul edilen şehir Ötüken'den bahseder. "Ötükenli atların, Deli-Günlü Noyanların" dizesiyle Ötüken'in anıldığı şiirde Uyvar kalesinin adı da geçer:

*"Kim söyleyecek türküsünü bundan böyle,
Ötükenli atların, Deli-Günlü Noyanların?
Buz tutmuşken kavga zincirli bileklerde,
Kim paylaşacak acısını dolunayın,
Bu Uygur yağışı göklerde..."*

*Uyvar kalesinin eski yoldaşı
O batılı akşama yenildiniz
Ne kırıldınız ne büküldünüz
Bir Yeniçeri palası gibi,
Öç gününe çekildiniz..."(s. 92)*

Osmanlı döneminde fethedilen ve Batı'da "Uyvar önünde bir Türk gibi güçlü" ifadesinin doğuş sebebi olan Uyvar kalesi Türk milletinin yiğitliğini ve gücünü temsil eder. "Ve Siperlenirim Geceye" şiirinde Dilaver Cebeci, Türklerin

Asya'daki efsanevi yurdu olan Ergenekon'dan bahseder. Şiirde "Ergenekonlu örslerde döğülür kollarım" (s. 96) dizesiyle her yıl Ergenekon'dan çıkışın yıldönümü 21 Mart'ta Türk Hakanı ve beylerinin kızgın demiri örs ile dövmesi hatırlanmıştır. Cebeci şiirlerinde Türklerin Asya'daki yerleşim yerinin çerçevesini ifade eden Tanrı Dağı'ndan da bahsetmiştir. Tanrı Dağları Türk ırkının tarih sahnesine çıkış noktası olarak kabul edilir. Bu dağ Orta Asya Türkistan bölgesinin ortak paydası olması hasebiyle simge bir değerdir. M. Narlı, *Şiir ve Mekân* incelemesinde dağların halk inançlarına göre özel bir yeri olduğunu belirtir: "Doğal mekânlar içinde dağların ayrıcalıklı bir yeri vardır. İnanış sistemleri içinde dağların tuttuğu yer, belki de bütün diğer doğal öğelerden fazladır. Dağ, insan soylarının tanrısı; tanrısal meşruiyetin merkezi; yerle gök arasındaki bağın temel direğidir; bazen kurtuluş ve arınma, bazen de cezalandırma mekânıdır" Narlı'nın Eliade'den aktarımına göre "Altay halklarına göre dağların ideal prototipleri göklerde"dir³⁴. Türklerde dağ motifinin kutsal bir anlam taşıdığına; dağlara yapılan dualar, dağlar üzerine selam ve yemin, efsanelerin dağ çevresinde gelişmiş olması birer delildir. Aynı zamanda gök anlamına da gelen Tengri kelimesi bir dağ adı olarak kullanılmış, yükselme ve yüceliği dağ motifi üzerinden temsil etmiştir. "Türk inanış sistemleri içinde de dağın egemen bir yeri vardır. Tanrı Dağları, Göktürk, Buzdağ Ata gibi dağlar Hunların Han Tengeri dedikleri kutsal dağlardır. Tanrı Dağları (Tiyang-Sang), Türk gelenek ve efsanelerinin önemli kültüdür"³⁵. "Nurdağından Gelenler" ve "Bozkurt Çağrısı" şiirlerinde Tanrı Dağı'nın adı anılır:

*"Yedi göbek nesepleri helaldi
Helal rızıkları yiye yiye geldiler*

*Dağları Tanrı'ydı, Süphan'dı, Nûr'du
Göklerin sesini duya geldiler" (s. 20)*

...
*"İzleyip de Başbuğunu,
Satılmışın yırt ağını,
TANRI DAĞ'a dik tuğunu,
Olur mu Bozkurt olur mu?" (s. 113)*

Cebeci, milli kimliği hatırlatıcı yer adları olarak yalnızca Asya ve eski Türk boylarının yaşadığı mekânları değil, Türk tarihinde önemli bir yere sahip olan Selçuklu ve Osmanlı eserlerine de değinmiştir. Osmanlı topraklarında uzun yıllar geçiren Bosna'da son yıllarda yaşanan dramdan ve Azerbaycan'ın Ruslarca elde edilmek istenen şehri Gence'den, "Asra Yemin Olsun ki Hüsrandayım şiirinde bahsedilir:

*"Bosna da boynu kanyor bir körpe oğlanın
Gencede saçlarını yoluyor bir ana
Ben dönüyorum silahlara" (s. 39)*

Osmanlı'nın kültürel mirası olarak "Hamayıl Kuşandım Şiir Kılıcını" şiirinde Süleymaniye Camii'nin ve *Rüya* şiirinde Selimiye'nin adı geçer. "Ekzantirik Adam" şiirinde Cebeci "Bir ayağı Ulan-Batur'da / Bir ayağı Üsküp'te" dizesiyle şimdi Makedonya'nın başkenti, zamanında ise bir Osmanlı şehri olan Üsküp'ten bahseder. Üsküp, Osmanlı'nın kültürel miras bakımından oldukça donanımlı olan şehirlerinden biri olmuştur. Eski bir Osmanlı şehri olarak Kerkük'ün bahsi ise "Şairin Günlüğünden İki Sayfa" şiirinde geçmektedir. Müzik kültürü bakımından Türk geleneklerine yer eden Kerkük, türküleri ile bilinmektedir.

Dilaver Cebeci, "Harputta Bir Gün" adlı şiirinde Elazığ'ın Harput beldesine dair anılarını paylaşır. Bu şiirde Harput'ta bulunan bazı yerlerin adı geçer. Bunlar Elâzığ ilinin eski adı olan Mezre, Masdar ve Hazar Baba Dağı, Hazar Gölü, Köveng köyü, Uluova ve Saray Hatun Camii'dir.

Türk milletinin tarihi serüveninde iz bırakarak geçtiği mekânların her daim hatırlanması ve sahip çıkılması gerekliliğine vurgu yapan Dilaver Cebeci, bu mekânları Türkleştiren unsurlara dikkat çeker. Cebeci Türk milleti için özel anlam ifade eden ülkeleri, şehirleri ve yapıları şiirlerine taşır.

SONUÇ

Bir milletin milli değerlerinin ön plana çıkararak hisli / coşkulu bir şekilde kaleme alınmasına Milli Romantizm denilmektedir. Milli Romantik Duyuş Tarzı olarak da ifade edilen bu tarz, Avrupa'da sosyal bir hareket olan milliyetçilik ile doğmuş ve bu hareketten önemli bir derecede etkilenen Osmanlı'da devam etmiştir. Milli değerleri halka hatırlatarak, bu değerlere sahip çıkma bilincini uyandırmayı amaçlayan Milli Romantizm, milli olanın etrafında kenetlenmeyi vurgular. Bu tarzın ilk temsilcileri Mehmet Akif, Yahya Kemal ve Ziya Gökalp'tır. Bu tarzın günümüzde de temsilcilerini görmek mümkündür. Zira milli olan her daim dışarıdan etkilenmeye ve deforme olmaya açıktır.

Milli Romantik Duyuş Tarzı'nı günümüzde yaşatan Dilaver Cebeci, toplumda zayıflamış olan milli hassasiyetleri ön plana çıkarmayı amaçlar. Dilaver Cebeci şiirleriyle, milli kimliğin silinmeye yüz tutan görünümünü yeniden canlandırma görevini ifa eder. O, Türk tarihinin milli özellik taşıyan mekânlarını, mekânın poetik gücünü kullanarak şiirlerine yansıtır. Eski Türk coğrafyası, bir mücadele temsili olan şehirler ve kaleler, yeniden doğuşu temsil eden dağlar Dilaver Cebeci'ye tarihi yeniden yaşatan mekânlardır. O, milli kimliği canlı tutmak adına tarihe tanıklık etmiş olan mekânları şiirlerinde ele alır. Dilaver Cebeci, Türk tarihinin abideleşmiş şahsiyetlerini, milli kimliği kişileştirmede örnek olarak kullanır. Onun şiirlerinde Türk milletlerinin öncü şahsiyetleri öne çıkan yönleriyle tanıtılmış, bu şahsiyetler birer örnek olarak sunulmuştur. Şiirlerde yüceltilen şahsiyetlerin değişen şartlara rağmen öncülüğünün bilincinde olunması gerek-

tiğine vurgu yapılıır. Dilaver Cebeci, şiirlerinde Türk kültürünü yansıtan nesnelere, milli hafızadaki yerlerine referans yaparak ele alır. Onun şiirlerinde, daha çok Türklerin Orta Asya yaşam tarzı ve savaşçı kimliğini hatırlatan nesnelere yer verir. Dilaver Cebeci, nesnelere bir kültürü yansıtmadaki gücünden yararlanarak milli kültürü hatırlatmayı amaçlar. Onun bu unsurları kullanarak milli kimlik bilincini diri tutma gayreti, onu Türk toplumunun 'Alperen Ulak'ı yapar. Cebeci, Türk milli kültürünü geçmişten bugüne taşıyan bir elçidir. Toplumsal ve bireysel alanda bir bilinçlendirme amacı taşıyan Dilaver Cebeci'nin şiirleri, milli hafızaya hitap etmektedir. Türk edebiyatının Milli Romantik şairi olan Dilaver Cebeci, şiirselliğin tema ile bütünleşmesinin örneğini göstermiştir.

Milli Romantik Duyuş Tarzı ile şiirlerini kaleme alan Dilaver Cebeci, Türk edebiyatında milli unsurları ele alan önemli isimlerden biridir. O, şiirlerinde yazarken mazinin diriltici etkisini kullanmış, okurlarında milli kimlik bilincini oluşturmayı amaçlamıştır. Dilaver Cebeci, tarihi bir varoluş sahası olarak görmekte, milli duyarlılığın azaldığı son yıllarda milli bilinci uyandırmada güçlü bir ses olmaktadır.

DİPNOTLAR

- 1 Nihad Sami Banarlı, *Edebiyat Sohbetleri*, 6. Basım, Kubbealtı Yayınları, İstanbul, 2012, s. 22.
- 2 Şerif Aktaş *Edebiyat ve Edebî Metinler Üzerine Yazılar*, Kurgan Edebiyat, Ankara, 2011, s. 34.
- 3 M. Fatih Kanter, *Milli Edebiyat Dönemi Türk Şiirinde Benlik Algısı ve Kimlik Kurgusu*, Kitabevi, 2014, s. 43.
- 4 Mitat Durmuş, *Çanakkale Şiirleri Bağlamında Milli Romantik Duyuş Tarzı*, Uluslararası Çanakkale Kongresi, İstanbul, 2006, s. 6.
- 5 Sâdık Kemal Tural, *Kültürel Kimlik Üzerine Düşünceler*, Ecdâd Yayınları, Ankara, 1992, s. 83.
- 6 Ziya Gökalp, *Türkçülüğün Esasları*, Bordo Siyah Yayınları, İstanbul, 2006.
- 7 Nihat Sami Banarlı, age, s. 16.
- 8 Yıldırım Bulut, *Dilâver Cebeci Hayatı, Sanatı ve Eserleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara, 2009, s. 2.
- 9 Nazım Payam, 'Tesbihim Tamam Oldu Billah', *Bizim Külliye Dergisi* S. 29, Haziran 2006, s. 3.
- 10 Yümni Sezen, "Türk'ün Yoluna Baş Koyan Bir Yiğit: Dilaver Cebeci", *Türk Yurdu* S. 252, Ağustos 2008, s. 51.
- 11 Senail Özkan, "Dilaver Cebeci Dosyası: Senail Özkan'ın Konuşması", *Türk Yurdu*, S. 252, Ağustos 2008 s. 53-54.
- 12 Makaledeki tüm şiir alıntıları Dilaver Cebeci'nin Bilgeoğuz yayınlarından çıkan *Dilaver Cebeci Bütün Şiirleri* eserinin 1. baskısından yapılmıştır.
- 13 İsmail Aka, *İslam Ansiklopedisi cilt 41*, İsam Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 2012, s. 77.
- 14 Nihat Sami Banarlı, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi-I*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1997, s. 47.
- 15 Age, s. 48.
- 16 Erman Artun, *Ansiklopedik Halk Bilimi/Halk Edebiyatı Sözlüğü*, Karahan Kitapevi, Adana, 2014, s. 474.
- 17 Age, s. 32.
- 18 Zeynep Kokmaz, <http://www.yenidenenergenekon.com/337-bilge-kagandan-mustafa-kemal-aturturke/>
- 19 Günerkan Aydoğmuş, "Dilâver Cebeci ve Gençosmanoğlu Atışması", *Töre Dergisi*, S. 4, Mayıs 2012, s. 77.
- 20 İbnu'l-Ezrak, *Meyyâfârikîn ve Âmid Tarihi (Artuklular Kısmı)*, (Çev. Prof. Dr. Ahmet Savran), Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Yayını, Erzurum, 1992, s. 33.
- 21 Salim Cönce, *Anadolu'nun Türk Yurdu Haline Gelmesi Sürecinde Belek Gazi ve Artuklular*, Belek Gazi ve Dönemi Sempozyumu 01-02 Ekim, Elazığ, 2004, s. 7.

- 22 Yaşar Çağbayır, *Ötüken Türkçe Sözlük*, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2007, s. 3564.
- 23 Jean Baudrillard, *Nesneler Sistemi*, (çev. Oğuz Adanır, Aslı Karamolloğlu) Boğaziçi Üniversitesi Yayın-
evi, İstanbul, 2011, s. 10.
- 24 Age, s. 22.
- 25 İbrahim Kafesoğlu, *İslam Ansiklopedisi cilt 4*, İsam Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 1991, s. 25.
- 26 Mehmet Kaplan, *Kültür ve Dil*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2005, s. 22.
- 27 Ünal Taşkın, 'Kan Terleyen Atlar ve Argamak', *Bizim Külliye* S. 45, Eylül-Ekim-Kasım 2010, s. 50-51.
- 28 İlhan Şahin, *İslam Ansiklopedisi cilt 36*, İsam Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 1999, s. 97.
- 29 Ögel, Bahaeddin, *Türk Mitolojisi I. Cilt*, TTK Yayınları, Ankara, 1998, s. 20.
- 30 Nebi Bozkurt, *İslam Ansiklopedisi cilt 8*, İsam Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 199, s. 162.
- 31 Gaston Bachelard, *Mekânın Poetikası*, (Çev. Aykut Derman), Kesit Yayıncılık, İstanbul, 1996, s. 26.
- 32 Zeki Velidi Togan, *Bugünkü Türk İli (Türkistan) ve Yakın Tarihi-1*, Enderun Kitapevi, İstanbul, 1981, s. 453.
- 33 Ramazan Şeşen, *İslam Ansiklopedisi cilt 6*, İsam Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 1992, s. 363, 367.
- 34 Narlı, Mehmet, *Şiir ve Mekân*, Hece Yayınları, Ankara, 2007, s. 15.
- 35 Age, s. 15.

KAYNAKÇA

- Aka, İsmail, *İslam Ansiklopedisi cilt 41*, İsam Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 2012.
- Aktaş, Şerif, *Edebiyat ve Edebî Metinler Üzerine Yazılar*, Kurgan Edebiyat, Ankara, 2011.
- Artun, Erman, *Ansiklopedik Halk Bilimi/Halk Edebiyatı Sözlüğü*, Karahan Kitapevi, Adana, 2014.
- Aydoğmuş, Günerkan, "Dilâver Cebeci ve Gençosmanoğlu Atışması", *Töre Dergisi*, S. 4, Mayıs 2012, s. 77.
- Bachelard, Gaston, *Mekânın Poetikası*, (Çev. Aykut Derman), Kesit Yayıncılık, İstanbul 1996.
- Banarlı, Nihad Sami, *Edebiyat Sohbetleri*, Kubbealtı Yayınları, İstanbul, 2012.
- Banarlı, Nihat Sami, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi-I*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1997.
- Baudrillard, Jean, *Nesneler Sistemi*, (çev. Oğuz Adanır, Aslı Karamolloğlu) Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İs-
tanbul, 2011.
- Bozkurt, Nebi, *İslam Ansiklopedisi cilt 8*, İsam Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 1993.
- Bulut, Yıldırım, *Dilâver Cebeci Hayatı, Sanatı ve Eserleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniver-
sitesi, Ankara, 2009, s. IV+184.
- Cebeci, Dilaver, *Dilâver Cebeci Bütün Şiirleri*, Bilgeoğuz Yayınları, İstanbul, 2009.
- Cöhce, Salim, *Anadolu'nun Türk Yurdu Haline Gelmesi Sürecinde Belek Gazi ve Artuklular*, Belek Gazi ve Döne-
mi Sempozyumu 01-02 Ekim. Elazığ 2004.
- Çağbayır, Yaşar, *Ötüken Türkçe Sözlük*, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2007.
- Durmuş, Mitat, *Çanakkale Şiirleri Bağlamında Milli Romantik Duyuş Tarzı*, Uluslararası Çanakkale Kongresi, İs-
tanbul, 2006.
- Gökalp, Ziya, *Türkçülüğün Esasları*, Bordo Siyah Yayınları, İstanbul, 2006.
- İbnu'l-Ezrak, *Meyyâfârikîn ve Âmid Tarihi (Artuklular Kısmı)*, (Çev. Prof. Dr. Ahmet Savran), Atatürk Üniver-
sitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Yayını, Erzurum, 1992.
- Kafesoğlu, İbrahim, *İslam Ansiklopedisi cilt 4*, İsam Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 1991.
- Kanter, Fatih, *Milli Edebiyat Dönemi Türk Şiirinde Benlik Algısı ve Kimlik Kurgusu*, Kitabevi Yayınları, İstanbul,
2014.
- Kaplan, Mehmet, *Kültür ve Dil*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2005.
- Kokmaz, Zeynep <http://www.yenidenergenekon.com/337-bilge-kagandan-mustafa-kemal-ataturke/>
- Narlı, Mehmet, *Şiir ve Mekân*, Hece Yayınları, Ankara, 2007.
- Ögel, Bahaeddin, *Türk Mitolojisi I. Cilt*, TTK Yayınları, Ankara, 1998.
- Özkan, Senail, "Dilaver Cebeci Dosyası: Senail Özkan'ın Konuşması", *Türk Yurdu*, S. 252, Ağustos 2008 s. 53-55.
- Payam, Nazım, 'Tesbihim Tamam Oldu Billah', *Bizim Külliye Dergisi* S. 29, Haziran 2006, s. 3-4.
- Şeşen, Ramazan, *İslam Ansiklopedisi cilt 6*, İsam Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 1992.
- Sezen, Yümnü, "Türk'ün Yoluna Baş Koyan Bir Yiğit: Dilaver Cebeci", *Türk Yurdu* S. 252, Ağustos 2008, s.51.
- Şahin, İlhan, *İslam Ansiklopedisi cilt 36*, İsam Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 1999.
- Taşkın, Ünal, 'Kan Terleyen Atlar ve Argamak', *Bizim Külliye* S. 45, Eylül-Ekim-Kasım 49-51, 2010.
- Togan, Zeki Velidi, *Bugünkü Türk İli (Türkistan) ve Yakın Tarihi-1*, Enderun Kitapevi, İstanbul, 1981.
- Tural, Sâdik Kemal, *Kültürel Kimlik Üzerine Düşünceler*, Ecdâd Yayınları, Ankara, 1992.